

**IZVJEŠTAJ O GOVORU MRŽNJE ZASNOVANOM
NA SEKSUALNOJ ORIJENTACIJI I RODNOM
IDENTITETU U BIH**

SLUČAJEVI IZ 2012. I 2013. GODINE.

SARAJEVO, 2013.

**Edicija *Ljudska prava* Sarajevskog otvorenog centra
ediciju uređuje Emina Bošnjak**

Knjiga 12

naslov: Izvještaj o govoru mržnje zasnovanom na seksualnoj
orijentaciji i rodnom identitetu u BiH
Slučajevi iz 2012. i 2013. godine.

autorica: Vladana Vasić

lektura/korektura: Dina Vilić

prelom_naslovnica: Feđa Bobić

izdavač: Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba

za izdavača: Saša Gavrić

© **Sarajevski otvoreni centar/autorica**

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova je poželjno, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@soc.ba

Projekat je organiziran uz podršku Ambasade Kraljevine Nizozemske. Stavovi i mišljenja izneseni u ovom izvještaju su autorski i ne predstavljaju izričite stavove i mišljenja izdavača ili partnera.

Autorica odgovara za svoje tekstove.

**IZVJEŠTAJ O GOVORU
MRŽNJE ZASNOVANOM
NA SEKSUALNOJ
ORIJENTACIJI I RODNOM
IDENTITETU U BIH
SLUČAJEVI IZ 2012. I 2013. GODINE.**

SADRŽAJ

1. Sažetak	6
2. Executive Summary	8
3. Uvod	12
4. Pravna regulacija govora mržnje u BiH	15
Sloboda izražavanja	15
Govor mržnje	16
5. Seksualna orijentacija i rodni identitet kao motiv govora mržnje u BiH	20
Slučajevi govora mržnje u 2012 godini	21
Slučajevi govora mržnje u 2013 godini	23
6. Preporuke	28
7. LGBT rječnik	30
8. O autorici	49
9. Literatura	47
10. O Sarajevskom otvorenom centru	51

SAŽETAK

SAŽETAK

Govor mržnje u BiH, usmjeren prema LGBT osobama, je u porastu zbog sve veće vidljivosti LGBT osoba. Postojeća zakonodavna regulacija govora mržnje je nedovoljna, iako medijima zabranjuje korištenje govora mržnje, ne dotiče se pojedinaca koji ovaj govor svakodnevno izražavaju u javnosti, najčešće na web portalima i facebook stranicama. Iako uglavnom izbjegavaju direktno izražavanje i prenošenje govora mržnje, i sami mediji naizgled neutralnim izvještavanjem i navođenjem, te davanjem medijskog prostora homofobičnim i transfobičnim *stručnjacima_kinjama* i pojedincima_kama da izražavaju svoje mišljenje, pomažu širenju govora mržnje i njegovoj dostupnosti široj javnosti. Ovim načinom izvještavanja mediji izbjegavaju vlastitu odgovornost za preneseni sadržaj, a istovremeno privlače pozornost javnosti i prenose pogrešnu sliku o LGBT osobama, kojom se obično pokušavaju poduprijeti već postojeći stereotipi i predrasude. Iako postoje mehanizmi sankcionisanja i uklanjanja govora mržnje preko Regulatorne agencije za komunikacije, koja je nadležna za elektronske medije, i Vijeća za štampu u BiH, koje je samoregulatorno tijelo štampanih medija, oni sami za sebe, bez krivičnog gonjenja odgovornih, ne dovode do željenih rezultata niti do uklanjanja neetičke prakse medijskog izvještavanja.

Govor mržnje usmjeren prema LGBT osobama se izražava od netačnih tvrdnji i proglašavanja LGBT osoba *bolesnim* i *devijantnim*, do pozivanja na diskriminaciju i nasilje, u najgorim slučajevima do prijetnji smrću, te doprinosi netolerantnom stavu bh. društva i marginalizaciji LGBT osoba. Ispoljavanjem govora mržnje, također se dovodi i do težih incidenata, pa čak i počinjavanja krivičnih djela i zločina iz mržnje, a koristi se i da bi se podržali počinitelji tih djela, te opravdala njihova djela, čime se šalje poruka LGBT osobama i ostalim marginaliziranim grupama da nisu poželjni_e u bh. društvu. Da bi obezbijedila poštivanje prava i sloboda, kao i dostojanstvo svih svojih građana, između ostalih i LGBT osoba, te pružila adekvatnu podršku marginaliziranim grupama koje su najčešće žrtve govora mržnje, i u potpunosti dokazala da osuđuje netoleranciju, mržnju, diskriminaciju i nasilje, Bosna i Hercegovina bi trebala:

- ustanoviti i javno diseminirati odgovarajuću i sveobuhvatnu definiciju govora mržnje koja, između ostalog, uključuje i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zabranjene osnove za govor mržnje;
- adekvatnu zabranu govora mržnje propisati krivičnim zakonima oba entiteta tj. Federacije BiH i Republike Srpske i Krivičnim zakonom Brčko distrikta;
- zabranom govora mržnje obuhvatiti ne samo medije kao moguće počiniocce, nego i državne institucije i sve ostale pravne i fizičke osobe.

**EXECUTIVE
SUMMARY**

EXECUTIVE SUMMARY

Hate speech in BiH is on the rise due to the increasing visibility of LGBT persons. The existing legislation is insufficient, and while it prohibits media from using hate speech, it does not hold individuals responsible for the hate speech they use daily, mostly on web portals and Facebook pages. Even though the media itself avoids using hate speech and seemingly provides neutral information, the fact that they present homophobic and transphobic *experts* and individuals, shows that they are aiding the spread of hate speech and making it more accessible to the general public. That way, media evades responsibility for transmitted content, while at the same time achieving higher ratings and broadcasting wrongful messages about LGBT people, and encouraging existing stereotypes and prejudices. The Communications Regulatory Agency of BiH in charge of electronic media and the Press Council in BiH in charge of printed media and web portals have provided mechanisms to combat and sanction hate speech under their jurisdiction, but without the prosecution of the responsible individuals, the mechanisms alone have little effect and cannot eliminate the unethical practices of the media.

Hate speech towards LGBT persons contains incorrect information, proclaims LGBT persons *sick* and *deviant* and incites discrimination, violence, and even death threats. This kind of expression encourages the intolerant attitude of the

public and enhances the marginalisation of LGBT persons. The manifestation of hate speech leads to graver and more dangerous incidents, including criminal offences and hate crimes, sending a message to LGBT persons and other marginalised groups that they are not welcome in BiH. In order to ensure the respect of rights and freedoms of all its citizens, including LGBT persons, and to provide adequate support for the marginalised groups which are most likely to be victims of hate speech, in addition to publicly condemning intolerance, hate, discrimination and violence, BiH should:

- establish and publicly disseminate an adequate and comprehensive definition of hate speech, which would include, among others, sexual orientation and gender identity as prohibited grounds of hate speech;
- adequately regulate the prohibition of hate speech among the criminal codes of both entities (FBiH and Republic of Srpska) and the Criminal Code of Brčko District;
- expect not only media, but also state institutions and all other legal persons and individuals to be possible perpetrators of this criminal act.

UVOD

UVOD

Iako govor mržnje kao zaseban pojam nema svoju opšte prihvaćenu definiciju, te se u različitim državama tumači drugačije, može se reći da govor mržnje podrazumijeva sve oblike izražavanja koji šire, raspiruju, opravdavaju i/ili podstiču na rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam i/ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u formi agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla. Govor mržnje je u neposrednoj vezi sa porastom netolerancije i diskriminacije u jednom društvu, a igra i značajnu ulogu u eskalaciji nasilja i zločina iz mržnje. Adekvatno definisanje govora mržnje neophodno je za njegovu pravnu regulaciju i sankcionisanje, čiju važnost ističu sve međunarodne i regionalne organizacije, kao što je, između ostalih, i Komitet ministara Vijeća Europe, koji je u svojoj Preporuci o govoru mržnje preporučio državama članicama, između ostalih i BiH, da trebaju uspostaviti cjelovit pravni okvir koji bi se sastojao od odredbi građanskog, krivičnog i upravnog prava o govoru mržnje, i koji bi omogućio državnim i sudskim vlastima da usklade poštivanje slobode izražavanja s poštovanjem ljudskog dostojanstva i zaštite ugleda ili prava drugih.

Međutim, pitanje pravne regulacije i uspostavljanje zakonodavnog okvira koji bi regulisao govor mržnje, često se suprotstavlja sa naizgled potpuno suprotnim konceptima

slobode izražavanja i slobode medija. Dakle, s jedne strane se ističe potreba zaštite slobode izražavanja tj. slobode govora, čije se poštivanje i očuvanje smatra ključnim za dobrobit demokratije, a s druge strane poštivanje i zaštita ljudskih prava i dostojanstva prema najvišim mogućim standardima. U cilju optimalnog poštivanja oba ova interesa, država je obavezna da uspostavi zakonski okvir koji će, imajući u vidu suprotnost ovih interesa i njihove dinamike, omogućiti odgovarajući prostor za njihovo ispunjenje i ustanoviti ravnotežu između njih. To znači da bi pomenuti zakonski okvir morao, ne samo garantovati zakonsku zaštitu i stvarati obavezu temeljenu na pravičnosti za sve subjekte prava, uključujući javne organe i pravosuđe, nego i osiguravati temeljne slobode kao što su sloboda izražavanja, sloboda pristupa, dobijanja i prenošenja informacija, sloboda okupljanja, dobrovoljno članstvo u organizacijama, zabrana cenzure, itd.

**PRAVNA REGULACIJA
GOVORA MRŽNJE U BiH**

- Sloboda izražavanja
- Govor mržnje

PRAVNA REGULACIJA GOVORA MRŽNJE U BiH

SLOBODA IZRAŽAVANJA

Govor mržnje i njegova regulacija, u pravnom smislu, predstavljaju ograničavanje slobode izražavanja, te je za razumijevanje odsustva njegove adekvatne pravne regulacije bitno najprije shvatiti šta podrazumijeva i na koji način se štiti sloboda izražavanja.

Članom 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda utvrđeno je da: "svako ima pravo na slobodu izražavanja i da to pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice", ali i da: "ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obveze i odgovornosti, može podlijegati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristranosti sudstva".

U Bosni i Hercegovini slobodu izražavanja štiti i reguliše 13 različitih ustava, Ustav Bosne i Hercegovine, ustavi oba entiteta, ustavi kantona Federacije Bosne i Hercegovine, Statut Brčko distrikta i veliki broj međunarodnih konvencija

koje se primjenjuju na njenom teritoriju, kao što su Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli koji se, kako je određeno samim Ustavom BiH, direktno primjenjuju u BiH i imaju prioritet nad svim ostalim zakonima, te UN-ova Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i Međunarodni ugovor o građanskim i političkim pravima, a BiH je, kao članica Vijeća Evrope, prihvatila i obavezu poštivanja međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava koje je uspostavio Evropski Sud za ljudska prava, te deklaracija i preporuka Vijeća Evrope, kao što je na primjer *Deklaracija o slobodi izražavanja i informisanja*.

GOVOR MRŽNJE

Iako je sloboda izražavanja posebno pravo zaštićeno Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, bitno je spomenuti da i sama Konvencija dozvoljava njeno ograničavanje u određenim predviđenim slučajevima, između ostalog u slučajevima kada se štiti javna sigurnost, sprječavaju mogući neredi ili zločini, kao i da je članom 17 ove Konvencije predviđeno da: "se ništa u ovoj konvenciji ne može tumačiti tako da podrazumijeva pravo bilo koje države, skupine ili osoba da se upuste u neku djelatnost ili izvrše neki čin koji je usmjeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj mjeri od one koja je predviđena Konvencijom". Konvencijom je također predviđeno i da sloboda izražavanja „može podlijegati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama

predviđenim zakonom koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih”.

Izraz *govor mržnje* svakako spada pod *ograničenja slobode izražavanja neophodna u demokratskom društvu* jer on podrazumijeva sve oblike izražavanja koji šire, raspiruju, opravdavaju i/ili podstiču na rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam i/ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u formi agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla.

Govor mržnje je u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine reguliran Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine (član 363.) i Krivičnim zakonom Brčko Disktrikta (član 357.) u sklopu krivičnog djela *Neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnoga reda putem radio ili televizijske stanice*, koje ima isti naziv i jednako je regulirano u oba zakona, a u kojem stoji da će se: “ko grubo kršeći standarde profesionalnoga ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje ili govor koji očito poziva ili potiče na nasilje, narodne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnoga reda ili mira, kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.”

S obzirom da mediji imaju ključnu ulogu u reguliranju govora mržnje, njega regulišu i Regulatorna agencija za komunikacije, koja je nadležna za elektronske medije, i Vijeće za štampu u BiH, koje je samoregulatorno tijelo

štampanih i online medija u Bosni i Hercegovini, svojim profesionalno etičkim kodeksima, pa se tako Kodeksom o emitiranju RTV programa zabranjuje govor mržnje i definiše se kao: "jezik/govor koji ima namjeru da ponizi, zastraši ili podstakne na nasilje ili predrasude protiv osoba ili grupe na osnovu njihovog spola, rase, dobi, nacionalnosti, seksualnog opredjeljenja, hendikepiranosti, moralnih ili političkih ubjeđenja, socijalno-ekonomskog statusa ili profesije", dok se u Kodeksu za štampu na drugačiji način obrađuje govor mržnje, tako što se propisuje da će: "Novinari dati sve od sebe kako ne bi huškali i/ili podsticali mržnju i/ili nejednakost na osnovu etničke pripadnosti, nacionalnosti, rase, religije, spola, seksualne orijentacije, fizičke onesposobljenosti ili mentalnog stanja."

Međutim, ove regulacije i zabrane odnose se na medije, njihov sadržaj i novinare_ke. Govor mržnje koji ispoljavaju pojedinci_ke može se podvesti pod krivično djelo *Izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje razdora ili netrpeljivosti* koje je propisano krivičnim zakonima FBiH, Republike Srpske i Brčko distrikta, te pod *podsticanje na diskriminaciju* koje je zabranjeno Zakonom o zabrani diskriminacije i definisano kao „svako zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje“.

A large, stylized white number '5' is centered on a dark gray background. The number is composed of several geometric shapes: a top horizontal bar, a vertical stem on the left, and a large, curved bottom section that forms the base of the '5'.

**SEKSUALNA ORIJENTACIJA
I RODNI IDENTITET KAO
OSNOVI ZA GOVOR MRŽNJE
U BIH**

- Slučajevi govora mržnje u 2012. godini**
- Slučajevi govora mržnje u 2013. godini**

SEKSUALNA ORIJENTACIJA I RODNI IDENTITET KAO OSNOVI ZA GOVOR MRŽNJE U BIH

Govor mržnje prema LGBT populaciji najvidljiviji je na internet forumima, web portalima i naravno Facebook-u, posebno na Facebook stranicama online portala, i uglavnom je izražen u komentarima koje pojedinci_ke, najčešće pod različitim nadimcima, a ponekad i pod svojim imenima, ostavljaju na tekstove, teme ili slike sa LGBT tematikom. Ovim komentarima se ističe, u najblažem slučaju, neophodnost da seksualnost i transrodnost, kao bolest i devijantno ponašanje, ostane u četiri zida homoseksualnih osoba, a u najgorem slučaju se poziva na diskriminaciju, javni linč, nasilje, pa čak i usmrćivanje homoseksualnih osoba ili zagovaranje nacističke ideologije i isticanje njihovog postupanja prema LGBT osobama kao pozitivnog. Međutim, nisu samo internet korisnici_e, kao pojedinci_ke, ti_e koji_e izražavaju i prenose govor mržnje. Animositet ili netrpeljivost prema LGBT osobama u javni diskurs ponekad uvode i sami mediji, a kroz izjave koje, iako djeluju neutralno, široj javnosti predstavljaju LGBT osobe kroz pripisivanje negativnih karakteristika, a na osnovu kojih javnost kasnije gradi svoje stavove i mišljenje prema LGBT osobama.

SLUČAJEVI GOVORA MRŽNJE U 2012. GODINI

Jedan od primjera u kojima mediji nekorektno izvještavaju o LGBT osobama, nalazimo u magazinu *Azra*. Godine 2012, u okviru mjesečne kolumne autorice I. K. S, objavljen je tekst kojim autorica obavještava čitaoce_teljice da „i u našoj mahali žive topla braća. A među njima ima i onih koji rado prodaju svoje tijelo. Preciznije: svoju guzu. Za današnji razbludni vakat rekli bi ništa čudno. I među peškirim, kako se taj svijet nekad slatko i posprdno naziv'o, ima kurvi.“ Autorica svojim tekstom implicira da u sredini kao što je BiH, ili čak Sarajevo, koja je većinski heteroseksualna, postoje homoseksualne osobe (za koje koristi uvredljiv i pogrdan naziv *peškiri* ili *topla braća*) koje, osim što su već drugačiji od ostalih stanovnika *mahale*, mogu biti i kurve. Ostatak teksta donosi priču mladog gej muškarca koji prema autoričinom saznanju vara i iskorištava starije dobrostojeće muškarce radi materijalne koristi.

Također, Magazin *Azra* je u jednom od svojih izdanja prenio tvrdnje nekih analitičarki na račun crtanog filma *Teletabisi* prema kojima se Tinki Vinki, jedan od likova u ovom crtiću, ponaša *ženskasto* i nosi *žensku torbicu*, što ukazuje na njegove homoseksualne sklonosti, a crtanom filmu zamjera se i to što su junaci debeli, uz primjedbu da višak kilograma, kao normalno stanje, i nije baš edukativno.

Na internet stranici web portala Radio Sarajevo, na tekstove *Lezbejski aktivizam unutar feminističkog pokreta* i *Mladić brutalno pretučen zbog seksualne orijentacije*, Facebook korisnici_e su ostavljali_e komentare kao što su „hajde napravite i Paradu da vas malo polupamo“, „polupani su oni [misleći na LGBT osobe, op.a.] po glavi već“, „na kolac to treba“, „smrt pederima!“, „nisu ga trebali prebiti, trebali su ga baciti s Mosta“, „moje mišljenje o homoseksualcima je HIV pozitivno“, „mrš iz BiH“, dok su na stranici web portala pogled.ba na tekst pod nazivom *MOSTAR: Brutalno pretukli mladića jer je homoseksualac*, nepoznati_e korisnici_e ostavljali_e sljedeće komentare: „Vidio sam to i bio u dilemi reagirati ili ne. Na kraju sam se odlučio. Pomogao sam im pretući ga.“, „Jesu li ga i silovali??“, „kažu da je ovaj (gay) napao njih dvojicu zbog njihove heteroseksualne opredijeljenosti i da su ga oni iz samoodbrane pretukli... ispade da su pretjerali (slažem se), ali treba uzeti u obzir da su oni umalo postali žrtve ovog napada da je gay bio malo fizički jači“. Treba naglasiti da se radi o prenošenju vijesti kada su dvojica mladića, pred svjedocima_kinjama, napali i pretukli trećeg mladića jer je, prema riječima svjedoka_kinja, bio gej. Mladić je nakon tog napada hospitaliziran.

Iako gore navedeni slučajevi nikada nisu sankcionisani, ni od strane Vijeća za štampu, niti od strane policije, svi slučajevi govora mržnje ipak ne prolaze nekažnjeno. U 2012. godini, Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) odredila je televizijskoj stanici TV PINK BiH kaznu od 2000 KM za emitovanje homofobnih SMS poruka gledatelja_ica

za vrijeme prikazivanja TV emisije *Zabranjeni forum* čija tema je bila *Promjena spola – tijelo kao kazna*. Iz RAK-a su zaključili da je TV PINK trebala pokazati veći stepen odgovornosti i osjetljivosti prema specifičnom raspoloženju bosankohercegovačke javnosti prema pitanjima koja su tretirana u tom programu.

Vijeće za štampu je također 2012. godine, reagovalo na tekst objavljen u online magazinu *Saff* pod nazivom *AIDS je ustvari GRID – Gay related immune deficiency ili homoseksualno uslovljen nedostatak imuniteta* i zatražilo od magazina da objavi reakcije i ispravke organizacija koje su podnijele žalbe na taj tekst. Međutim, urednik magazina je odbio to uraditi pod izgovorom da objavljeni tekst izražava mišljenje autora, te da bi sve pritužbe i žalbe trebale biti upućene autoru direktno.

SLUČAJEVI GOVORA MRŽNJE U 2013.

Iako su slučajevi govora mržnje u 2012. godini bili uznemiravajući i ukazivali na potrebu iznalaženja efikasnijih načina borbe protiv ovakvog govora, mnogo zabrinjavajući i ozbiljniji slučajevi govora mržnje su se ipak desili u 2013. godini. Naime, na forumu web portala *klix.ba* gdje je na temu *LGBT populacija traži svoja prava*, određeni broj korisnika_ca komentarisao da su LGBT osobe bolesne, da je davanje prava LGBT osobama korak na putu ka legalizaciji pedofilije, da su LGBT osobe nasilne i slično. Tema je vrlo brzo eskalirala, te

je došlo do postavljanja slika jednog od aktivista za prava LGBT osoba u BiH, izvršnog direktora Sarajevskog otvorenog centra, otkrivanja njegovih ličnih podataka, te pravljenja profila na forumu pod njegovim imenom i prezimenom, preko kojeg je nepoznata osoba ostavljala homofobne komentare. Također su postavljeni linkovi web stranice Sarajevskog otvorenog centra, preko koje se mogu saznati lični podaci ostalih članova_ica SOC-a, te link od Facebook profila aktivistkinje iz druge LGBT organizacije. Na ovaj način, govor mržnje je u roku od jednog dana prešao u zločin iz mržnje i ugrožavanje sigurnosti određenih osoba, do čega možda ne bi došlo da su urednici pomenutog portala odmah reagovali. Slučaj je odmah prijavljen policiji i daljnja istraga i otkrivanje počinitelja_ki je u toku. Ovaj slučaj je najbolji pokazatelj načina kako govor mržnje utiče na stav društva i pojedinaca_ki prema LGBT osobama, te kako može rezultirati ozbiljnijim i težim incidentima koji, iako ne u ovom konkretnom slučaju, mogu imati ozbiljne i trajne posljedice po LGBT osobe.

Govor mržnje ne samo da uzrokuje teže incidente i zločine iz mržnje, nego ih i prati. Porazna je činjenica da su, nakon objavljivanja vijesti da su aktivisti i aktivistkinje jedne LGBT organizacije iz BiH napadnuti, uslijedili komentari poput „ubij pedere“, „ne treba ih ubiti... nego im gurati šipku od 1 m dužine i 15 cm debljine i onda će sine da poželi picu ko dijete sisu hahahaha“, „doći će i taj dan kad će pederastija biti vraćena tamo gdje joj je mjesto. U bolnice, umobolnice, zatvor.“, te da LGBT osobe i njihovi simpatizeri „zagađuju javni prostor, vrše mentalno silovanje normalnih ljudi, vrše

atak na zdravu svijest i prirodni poredak da je to prosto nesnošljivo", da „takvi koji bi pederizam nametali treba da se liječe dok ima vremena" i da „su dobro prošli jer to naša sredina neće prihvatiti nikad kao normalno", itd. Slučaj je prijavljen policiji koja nažalost nije reagovala, nego je dopustila da se, na ovako izražen govor mržnje, daje poticaj potencijalnim počiniteljima_kama krivičnih djela, te da se stvara slika u kojoj država podržava nasilnike_ce protiv manjina, i tako prihvata netoleranciju, diskriminaciju i nasilje nad LGBT osobama.

Pozivanje na nacističke ideje i tretman LGBT osoba, ali i Jevreja, potaknulo je na iniciranje prijedloga Koalicije jednakosti za ukidanje Predsjedništva i Doma naroda BiH, s obzirom da su članovi Koalicije, između ostalih, bili i izvršni direktor Sarajevskog otvorenog centra, te bh. političar i diplomata jevrejske narodnosti. Vijest o prijedlogu Koalicije izazvala je lavinu ksenofobije, antisemitizma, homofobije, pozivanja na nasilje i diskriminaciju, te pozivanja i citiranja nacističkih pjesama i ideologije, aludiranja na holokaust i njegovo ponavljanje. Pojedini od tih komentara, preuzeti s web portala klix.ba, bili su „SMRT ŽIDOVIMA !!!! SMRT CIGANIMA !!!! SMRT PEDERIMA !!!", „Može Finci biti gradonačelnik ali pod jednim uslovom samo !!a to je da mora nositi žutu traku 'Jude' oko ruke !!", „Smrdljivi stari čifutar "pojačan" pederčinama i nakazama kao izgovor za jednakost i nečija prava e vala nećete kunem vam se ne u Sarajevu", „ovo je moj grad ranjen sam i obolio poslije rata ne dam da mi gradom hoda peder čifut ovakav i tamo neki kojeg cjene

2000km svi na ulice a kakav Saša Gavrić..”, „e pa marš svi iz Sarajeva i Finci i Saša Gavrić moje demokratsko pravo na koje se vi pozivate, koristim protiv vas. jednostavno mrzim sve Jevreje i Srbe i pedere i šta sad? sikter“. Iako je ovaj slučaj govora mržnje prijavljen policiji, ni u ovom slučaju nije pokrenuta istraga niti je došlo do procesuiranja odgovornih, što samo po sebi govori o nivou zaštite ljudskih prava i sloboda koje manjinama pruža BiH.

Prvi pozitivan pomak desio se u slučaju govora mržnje koji je ispoljen na web portalu Muški Portal, u komentarima na vijest pod nazivom *Sarajevo je spremno, jeste li vi: Prvi gay pride u Sarajevu u junu*; radilo se o izmišljenoj vijesti koja je ustvari zamišljena kao prvoaprilska šala, a koja je završila sa homofobnim i prijetećim komentarima. Sarajevski otvoreni centar je, kao i u svim slučajevima do tada, uputio prijavu Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo i Ministarstvu unutrašnjih poslova FBiH, te prvi put dobio odgovor da je o prijavi i svim njenim detaljima obaviještena dežurna tužiteljica Kantonalnog tužiteljstva u Sarajevu.

A large, stylized white number '6' is centered on a dark gray background. The number is composed of two thick, curved strokes. The top stroke starts from the left, curves upwards and to the right, then loops back down and to the left. The bottom stroke starts from the left, curves downwards and to the right, then loops back up and to the left, meeting the top stroke. The overall shape is a bold, modern '6'.

PREPORUKE

PREPORUKE

U cilju suzbijanja govora mržnje i uspostavljanja adekvatne zaštite ljudskih prava, sloboda i dostojanstva LGBT osoba, te promovisanja tolerancije i suzbijanja mržnje i diskriminacije u društvu, BiH bi trebala:

- ustanoviti i javno diseminirati odgovarajuću i sveobuhvatnu definiciju govora mržnje koja, između ostalog, uključuje i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zabranjene osnove za govor mržnje;
- provesti javnu kampanju kojom se javnosti objašnjava šta je govor mržnje, te upozorava na njegove štetne učinke i posljedice, te ističe neophodnost njegovog kriminaliziranja i sankcionisanja, kao i prijavljivanja;
- adekvatno zakonski definisati zabranu govora mržnje, te predvidjeti odgovarajuće kazne za ovaj govor, uzimajući u obzir njegovu težinu i moguće posljedice;
- zabranu govora mržnje propisati krivičnim zakonima oba entiteta tj. Federacije BiH i Republike Srpske, i Krivičnim zakonom Brčko distrikta;
- zabranom govora mržnje obuhvatiti ne samo medije kao moguće počiniocce, nego i državne institucije, i sve ostale pravne i fizičke osobe.

LGBT RJEČNIK

LGBT RJEČNIK

AKTIVIZAM

Političko uvjerenje da djelovanje na individualnoj ili kolektivnoj ravni može izazvati socijalne i političke promjene. Aktivistički stav ne poriče značaj konvencionalnih institucionalnih struktura (pravo, mediji, obrazovanje itd.), nego podstiče ljude da im pristupe direktno. Iako aktivizam po definiciji nije nužno radikaln, on se najčešće javlja u domenu u kojem je neki oblik diskriminacije postao odveć represivan, te se zbog toga nerijetko suprotstavlja odnosima moći koje teže da održe status quo.

BIFOBIJA

Iracionalan strah, netolerantnost, predrasude i/ili diskriminacija prema biseksualnim osobama koje provode heteroseksualne (u tom slučaju često je sinonimna sa homofobijom) ili homoseksualne osobe.

BIOLOŠKI SPOL

Određenje determinirano hromozomima (XX,XY), hormonima (estrogen i progesteron, testosteron) i unutrašnjim i spoljašnjim genitalijama (vulva, klitoris, vagina, testisi i penis). Konstruktivističke teorije tvrde da je spol (kao i rod i rodne uloge) konvencija (društvena konstrukcija).

BISEKSUALNA OSOBA

Osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama oba spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe oba spola.

CISRODNOST

Pojam koji se koristi kako bi se opisale osobe koje se rodno identificiraju u skladu sa spolom koji im je pripisan pri rođenju.

CISRODNA OSOBA

Osoba koja se identificira kao osoba muškog ili ženskog roda u skladu sa svojim biološkim muškim ili ženskim spolom.

COMING OUT

Sintagma koja potiče iz fraze *coming out of the closet*, već se ustaljeno upotrebljava u značenju javnog i otvorenog istupanja i afirmiranja vlastite (homo)seksualne orijentacije. Javlja se u dvije ravni: kao samootkriće i kao manje ili više javna obznana. Izlaženjem iz ćutanja izlazi se iz izolacije i negiranja, i objavljuje se drugima pravo na drugačiji život. U aktivizmu ili queer teoriji, coming out zadobija dimenziju političkog čina opiranja i suprotstavljanja tradicionalnim stavovima.

DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje i svaki oblik stavljanja u nepovoljan položaj osobe ili grupe osoba. Različiti su osnovi, odnosno karakteristike po kojima se osoba ili grupa osoba dovodi u nepovoljan položaj (spolna orijentacija, rodni identitet, rodno izražavanje, spol, dob, političko opredjeljenje i sl.)

POSREDNA DISKRIMINACIJA

Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, ima ili bi imala efekat dovođenja nekog lica ili grupe lica u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica.

NEPOSREDNA DISKRIMINACIJA

Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje ili propuštanje postupanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljni položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama.

INSTITUCIONALIZIRANA DISKRIMINACIJA

Društveni sklop koji se ogleda u institucijama moći (jezik, mediji, obrazovanje, ekonomija, religija i dr.) koje favoriziraju jednu grupu (ili jedan sistem odlika) naspram drugih. Savremena teorija se u načelu slaže da je ta *grupa* grupa bijelih (rasa) heteroseksualnih (orijentacija) muškaraca (rod) srednjih godina (starosna dob) pripadnika srednje ili srednje-više klase (klasa). Svi koji na ovaj ili onaj način odstupaju od date *grupe*, tretiraju se kao manjina (čak i kada formiraju grupu koja je od ove brojnija). Moć te grupe, čak i nad približno jednakim (recimo, crni muškarci sa svim navedenim odlikama) ili većim grupama (žene uopće), održava se putem spomenutih ustanova.

VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA

Opisuje diskriminaciju koja se dešava na temelju nekoliko osnova odvojeno (na primjer, ista osoba može doživjeti diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rasnu diskriminaciju, itd.). Odnosi se na situaciju u kojoj postoji više osnova diskriminacije u isto vrijeme, te ih je teško razdvojiti i posmatrati odvojeno.

UZNEMIRAVANJE

Uznemiravanje se smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje vezano na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije ima za svrhu, ili čiji je efekat, povreda dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog ambijenta.

SPOLNO UZNEMIRAVANJE

Spolno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada će se njime stvoriti zastrašujući, neprijateljski, degradirajući, ponižavajući ili uvredljiv ambijent.

MOBING

Mobing je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu, koje podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu, čija je svrha ili posljedica ili degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlene osobe.

SEGREGACIJA

Segregacija je djelo kojim (fizičko ili pravno) lice odvaja druga lica na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju,

obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije u skladu sa definicijom diskriminacije.

DRAG

Riječ se izvorno koristila u Šekspirovom Glob teatru kao oznaka za glumce koji su imali ženske uloge (kako glumica nije bilo). Termin se u načelu odnosi na kostim i prerušavanje (otuda fraza in drag – prurušen u odjeću suprotnog spola). Njime se prije svega referiše na muškarce koji na ovaj ili onaj način nastupaju, oponašajući žene, i time sprovode rodni performans čime demonstriraju fluidnost rodnog identiteta koji se inače po definiciji smatra *fiksiranim*.

DRAG-KRALJ

Lezbejka/strejt žena koja simulira muškarca.

DRAG-KRALJICA

Gej/strejt muškarac koji simulira ženu.

GEJ (GAY)

Osnovno značenje termina je razdragan, veseo. U 19. vijeku zadobija novo značenje: ženske prostitutke su s prezirom nazivane *vesele (gej) žene*, pa se taj atribut pripisivao i muškarcima koji su se služili njihovim uslugama i muškim prostitutkama. Ranih godina 20. vijeka, nekolicina muškaraca i žena iz Amerike prisvaja taj izraz kao zamjenu za klinički naziv homoseksualna osoba. Riječ ulazi u široku upotrebu šezdesetih i sedamdesetih godina 20. vijeka, kada mediji prihvataju zalaganja gej pokreta da se izraz homoseksualac, koji koriste psihijatri pri dijagnozi mentalnog oboljenja, zamjeni riječju gej.

GEJ MUŠKARAC

Muškarac kojeg seksualno i/ili emotivno privlače isključivo osobe istog spola. Zbog historijske opterećenosti termina *homoseksualac*, preporučuje se da se koristi ovaj neutralni termin.

GENDERFOBIJA

Diskriminacija na bazi roda (rodnih uloga, izražavanja i normi) koja proističe iz neprihvatanja i negiranja prava individua na ličnu koncepciju spolnog/rodnog identiteta i izražavanja.

GOVOR MRŽNJE

Govor mržnje protiv LGBT osoba odnosi se na javno izražavanje koje podrazumijeva širenje, promoviranje ili opravdavanje mržnje, diskriminacije ili neprijateljstva prema LGBT osobama - na primjer, izjave političkih i vjerskih vođa ili mišljenja drugih društvenih autoriteta koja se objavljuju u štampi ili na internetu, a koja imaju za cilj poticanje mržnje.

HETEROFOBIJA

Iracionalan strah, netolerantnost, prerasude i/ili diskriminacija prema heteroseksualnim osobama, institucijama koje su zasnovane na heteroseksualnim odnosima (brak, porodica) ili institucijama koje podržavaju ove odnose (crkva, država).

HETEROSEKSIZAM

Stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignorisanja LGBT osoba.

HETERONORMATIVNOST

Može se definirati kao pretpostavka da su svi heteroseksualni, odnosno, daje heteroseksualnost idealna i superiorna u odnosu na homoseksualnost ili biseksualnost. Heteronormativnost također uključuje privilegiranje normativnog izražavanja roda - ono što je nužno ili nametnuto pojedincima_kama kako bi ih percipirali ili prihvatili kao *pravog muškarca* ili *pravu ženu*, tj. u okviru jedinih dostupnih kategorija.

HETEROSEKSUALNA OSOBA

Osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama suprotnog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emotivno privlače isključivo osobe suprotnog spola.

PRINUDNA HETEROSEKSUALNOST

Sintagma nastala u teoriji lezbejskog feminizma (Edrijen Rič) koja upućuje na složene mnogostruke forme odnosa među ženama. Po lezbejskim feministkinjama, žene su doslovno prisiljene na heteroseksualnost, odnosno ulogu seksualnog, emotivnog i fizičkog (rad u kući i staranje nad porodicom) služenja muškarcu. S druge strane, historijskim potiskivanjem govora o životu lezbejki i žena koje su živjele nezavisno od muškaraca, i blagodareći verbalnim i fizičkim napadima na te žene, heteroseksualnost se nudila kao jedina opcija. Ovaj je koncept u lezbejskom feminizmu bio ključ za tumačenje načina na koji funkcioniše patrijarhat. Od sredine osamdesetih godina prošlog vijeka, sve češće ga koriste i gej muškarci da bi opisali automatsku pretpostavku o tome da je svako bez razlike heteroseksualan_a.

HOMOFBIJA

Iracionalam strah, netolerantnost, prerasude i/ili diskriminacija prema gejevima i lezbejkama (i biseksualnim osobama [vidjeti bifobija]). Manifestira se kao neupitna vjera u superiornost heteroseksualnosti, koju podstiču kulturne i institucionalne društvene prakse. Ta vjera rađa nasilje prema neheteroseksualnim osobama koje se opravdava uvjerenjem u vlastitu superiornost (i njihovu inferiornost). Nasilje se ogleda u verbalnim i fizičkim napadima, oduzimanju potomstva neheteroseksualnom roditelju, diskriminaciji pri zapošljavanju, plaćanju poreza, umirovljenju, imigracionom postupku itd. Ovi oblici diskriminacije su ono što spada u društveni domen i mnoge homofobične osobe poricaće da u tome uzimaju udjela. Međutim, homofobija se lako prepoznaje na pojedinačnom nivou u svakodnevnim situacijama, recimo, kada za neku ženu mislimo da je lezbejka samo zato što nije u stanju da pronađe muškarca ili zato što želi da bude muškarac; ili kada osobu koja je lezbejka ili gej muškarac ne posmatramo kao cjelovitu ličnost, nego isključivo na osnovu njihove seksualne orijentacije.

INTERNALIZIRANA HOMOFOBIJA

Internalizirana mržnja prema sebi, koja nastaje kao posljedica prihvatanja negativnih stereotipa koje stvara opresivna zajednica. To podrazumijeva često konfliktna osjećanja da su nestrejt osobe u srži loše i inferirone ili da su superiorne i ekskluzivno dobre; da na čitavom svijetu nema sigurnog prostora; da se može vjerovati samo pripadnicima_ama grupe i da se pripadnicima_ama iste grupe ne smije ni po

koju cijenu vjerovati; da se radi sigurnosti zauvijek treba skrivati; da radi sigurnosti svuda i uvijek treba istupati i otkrivati svoju orijentaciju itd.

HOMOSEKSUALAC

Zastarjeli klinički termin za osobe čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama istog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe istog spola. Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju da je uvredljiv. Bolji termini su *gej (muškarac)/gejevi* i *lezbejka*.

SITUACIONA HOMOSEKSUALNOST

Seksualno ponašanje koje je drugačije od uobičajenog ponašanja neke osobe, a javlja se usljed boravka u socijalnom okruženju koja čine isključivo osobe istog spola, kao npr. vjerske ili druge škole koje pohađaju isključivo studenti_ice i učenici_ce istog spola, zatvori, seks sa partnerom_kom istog spola za novac itd.

INTERSEKSUALNA OSOBA

Osobe koje su rođene s hromozomskim, hormonskim ili genitalijskim karakteristikama koje ne odgovaraju zadatim standardima *muške* ili *ženske* kategorije, zbog svoje seksualne ili reproduktivne anatomije. Ova riječ je zamijenila pojam *hermafrodit*, koji je obimno korišten od strane liječnika tokom 18. i 19. vijeka i koji se danas smatra nestručnim. Interseksualnost može poprimiti različite oblike i obuhvatiti različita stanja interseksualnih osoba.

LEZBEJKA

Žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene. *Lezbejka* je jedan od najstarijih i najpozitivnijih termina za homoseksualne žene, što u lezbejskoj feminističkoj teoriji ne označava samo seksualni identitet koji se sukobljava s konvencionalnim rodним očekivanjima od žena, nego i društveni i politički identitet izgrađen u opoziciji prema muškom šovinizmu, patrijarhatu, heteroseksizmu i falocentrizmu. Sama riječ potiče od imena grčkog ostrva Lezbos gde je rođena pjesnikinja Safo koja je uznosila ljubav među ženama.

LGBT

Sveobuhvatni pojam koji se koristi kako bi se označile lezbejke, gej muškarci, biseksualne i transrodne osobe. Pojam označava heterogenu skupinu koja se obično imenuje naslovom LGBT u društvenom i političkom aktivizmu. Ponekad pojam LGBT može biti proširen i uključiti i interseksualne i queer osobe (LGBTIQ).

LGBTTIQ

Skraćenica za *lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transeksualne, interseksualne* i *queer* osobe.

MIZOGINIJA

Mržnja prema ženama ili ženskom rodu u načelu.

OUT

Opisuje osobu koja se seksualno/rodno/spolno identifikuje u javnom i/ili u profesionalnom životu.

OUTIRATI (AUTIRATI)

Čin javnog objavljivanja da je neka osoba gej, lezbejka ili biseksualna osoba. Većina gej i lezbejske zajednice smatra

da je nepristojno i protivi se tome da bilo koja osoba, osim one koja je u pitanju, odlučuje o tome kad će i kome pričati o seksualnoj orijentaciji. Lezbejska i gej zajednica u Bosni i Hercegovini termin *outirati se* također koristi za situaciju kada sam gej ili sama lezbejka odluči nekome da priča o svojoj seksualnoj orijentaciji. Tako, na primjer, može da se kaže da se neka lezbejka outirala ocu, tj. da mu je rekla da je lezbejka.

PATRIJARHAT

Društveni sistem u kojem muškarci imaju dominantnu ulogu u odnosu na žene. Patrijarhalni sistem vrijednosti i društvenih normi čini temelj na kojem se održavaju postojeći sistemi odnosa moći i privilegija koje se u kontinuitetu dodjeljuju muškarcima.

PEDER

U homofobičnoj upotrebi, sleng koji u načelu denotira gej muškarce, a posebno konotira rodni lik slabašnog i feminiziranog muškarca. Sam termin, po nekima, vodi porijeklo od srednjovjekovne prakse spaljivanja sodomita na snopovima pruća (faggot). Riječ peder u nehomoseksualnoj upotrebi ima sličnu konotaciju, dok u gej zajednici nije nužno uvredljiva, nego se često pojavljuje i kao samoafirmativno parodiranje strejt konotacija.

SPOL

Klasificiranje na osnovu reproduktivnih organa/funkcija i genitalija na muški, ženski i interseks. Društveno prihvaćeni su samo muški i ženski spol.

SPOLNI IDENTITET

Individualno identificiranje po pitanju spola i spolne pripadnosti, koji ne zavisi od spola koji je pripisan rođenjem.

ROD

Društveni konstrukt spola koji po definiciji određuje samo društvene uloge muškaraca i žena, to jest osoba muškog ili ženskog spola. Također, individualni konstrukt sopstvenog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili prevazilazi društveno zadate i formirane spolne i rodne uloge muškaraca i žena, kao i cijelu binarnu osnovu *muškog* i *ženskog*.

RODNI IDENTITET

Rodni identitet vezuje se za individualno iskustvo u shvatanju sopstvenog spola, što može, ali ne mora, odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju, a uključuje lični doživljaj tijela i drugih izražaja roda (to jest, *rodno izražavanje*), kao što su odijevanje ili način govora i obraćanja. Spol osobe obično je dodijeljen pri rođenju, a odmah potom postaje socijalno i pravno pitanje. Spol podrazumijeva osobni koncept/konstrukt koji može biti u skladu sa društveno propisanim definicijama u pogledu spola/roda ili ih može negirati, prevazilaziti i mijenjati. Neki ljudi imaju problem pri identificiranju sa spolom dodijeljenim pri rođenju - ove osobe nazivamo *transrodne* osobe. Rodni identitet nije isto što i seksualna orijentacija, a transrodne osobe se mogu identificirati kao heteroseksualne, biseksualne i homoseksualne.

RODNO IZRAŽAVANJE

Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odijevanje, odjevne ili tjelesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tijela.

SEKSUALNA ORIJENTACIJA

Emocionalna i/ili seksualna privlačnost ili naklonost koja može biti prema osobama istog i/ili različitog spola. Izbjegavajte korištenje uvredljivog izraza *seksualna preferencija*, koji se često koristi kako bi se impliciralo da je istospolna seksualna orijentacija nešto što se može i treba promijeniti.

SEKSIZAM

Diskriminacija i/ili stavovi, uslovi i ponašanje kroz koje se vrši promocija stereotipa i represivnih društvenih uloga i normi na bazi spola i roda. Posebno se odnosi na norme, vrijednosti, uvjerenja, strukture i sisteme koje marginalizuju i podređuju žene, dodjeljujući muškarcima moć, privilegije i preimućstva. Oblik nasilja koje se nad ženama vrši individualno ili institucionalizovano.

SEKSUALNI IDENTITET

Seksualni identitet odnosi se na to kako sebe nazivamo i percipiramo. Ti nazivi uključuju *strejt, gej, bi, queer, neodređen_a, neodlučan_a, aseksualan_a* i dr. Naše seksualno ponašanje i način na koji sebe određujemo (identitet) predstavljaju stvar mogućeg izbora/odluke i ne podrazumijevaju samo binarni koncept *muško – žensko*.

STIL ŽIVOTA

Termin koji se često koristi kako bi se degradirali životi gejeva i lezbejki. Izbjegavajte korištenje. Kao što ne postoji ni heteroseksualni stil života koji je jedinstven za sve, tako ne postoji ni gej stil života.

STREJT (STR8 ILI STRAIGHT)

Označava, prije svega, nešto *pravo, bez skretanja (devijacija), nešto nepomiješano*, ali i nešto *konvencionalno*, što ne odstupa od normi koje su prihvaćene kao uobičajene, *normalne* i *prirodne*. Neutralna oznaka za heteroseksualne osobe u queer zajednici.

TRANSGENDER/TRANSRODNO

Sveobuhvatni termin koji se koristi kako bi se opisale različite osobe, ponašanja i grupacije, koje imaju zajedničko, djelimično ili potpuno suprotstavljanje nametnutim rodnim i spolnim ulogama. Transrodnost se ne odnosi na seksualnu orijentaciju osobe.

TRANSRODNA OSOBA

Termin za osobe čiji je rodni identitet u nesukladnosti sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju, kao i one osobe koje žele izraziti svoj rodni identitet na drugačiji način od uobičajenog izražavanja karakteristika spola koji im je dodijeljen pri rođenju. Transrodnost obuhvata one osobe koje osjećaju, preferiraju ili biraju da predstave sebe drugačije od očekivanih rodnih uloga koje im tradicionalno pripadaju na osnovu spola dodijeljenog pri rođenju, bilo kroz način odijevanja, način govora, manire, kozmetiku ili modifikacije tijela. Između ostalih, transrodnost se odnosi i

na osobe koje se ne identificiraju oznakama *muško* i *žensko*, zatim transeksualne osobe, transvestite i cross-dressere. Transrodni muškarac je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen *ženski* spol, ali je njegov rodni identitet *muški* ili se nalazi negdje na spektru maskulinih rodni identiteta. Transrodna žena je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen *muški* spol, ali je njen rodni identitet *ženski* ili se nalazi negdje na spektru ženskih rodni identiteta. Oznake za seksualnu orijentaciju transrodnih osoba koriste se u skladu sa njihovim rodni identitetom, a ne u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju. Heteroseksualni transrodni muškarac, na primjer, je transrodni muškarac kojeg privlače i koji bira žene za partnerke. Riječ transrodnost odnosi se na posjedovanje transrodnog identiteta i izražavanja.

TRANSEKSUALNA OSOBA

Osoba koja ima jasnu želju i namjeru da promijeni svoj spol, kao i osoba koja je djelomično ili potpuno modificirala (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) svoje tijelo i prezentaciju, izražavajući svoj rodni i/ili spolni identitet i osjećaj sebe.

TRANSFOBIJA

Po analogiji sa bifobijom i homofobijom, oblik diskriminacije zasnovan na strahu, neznanju i mržnji, usmjeren protiv transeksualnih, transrodnih osoba. Tu predrasudu mogu perpetuirati strejt ljudi, gej muškarci, lezbejke i biseksualne osobe.

INTERNALIZOVANA TRANSFOBIJA

Karakteristična je za trans osobe koje iskušavaju krivicu, sramotu, nedostatak samopouzdanja, negativnu sliku o sebi, pošto implicitno ili eksplicitno prihvataju društvenu stigmatizaciju.

TRANVESTIJA/TRANVESTITE/TRANVESTITI

Tranvestiti su osobe koje vole da nose odjeću suprotnog spola. Tranvestija, tj. preoblačenje nije povezano sa seksualnom orijentacijom. Tranvestiti_kinje mogu biti i heteroseksualne i istospolno orijentirane osobe.

ZLOČIN IZ MRŽNJE PREMA LGBT OSOBAMA

Odnosi se na kaznena djela motivirana predrasudama prema određenoj osobi ili grupi osoba. Zločini iz mržnje uključuju zastrašivanje, prijetnje, oštećenja imovine, zlostavljanje, ubistvo, ili bilo koje drugo kazneno djelo kod kojeg je žrtva postala meta napada zbog stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, ili je žrtva povezana, pripada, podržava ili je član_ica neke LGBT grupe. Kod zločina iz mržnje mora postojati osnovana sumnja da je motiv počinitelja_ke kaznenog djela seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve.

LITERATURA

LITERATURA

Huremović, Lejla, ur.

Izvan četiri zida. Priručnik za novinarke i novinare o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama.

Sarajevo: Sarajevski Otvoreni Centar, 2012.

Čaušević, Jasmina i Kristina Ljevak.

Čekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o LGBT temama u 2011. i 2012. godini.

Sarajevo: Sarajevski Otvoreni Centar, 2012.

Banović, Damir i Vladana Vasić.

Seksualna orijentacija i rodni identitet: Pravo i praksa u BiH.

Sarajevo: Sarajevski Otvoreni Centar, 2013.

Halilović, Mehmed i Amer Džihana, ur.

Medijisko pravo u Bosni i Hercegovini.

Sarajevo: Internews u Bosni i Hercegovini, 2012.

Spahić, Aida i Saša Gavrić, ur.

Čitanka LGBT ljudskih prava. 2. dopunjeno izdanje.

Sarajevo: Sarajevski Otvoreni Centar, Fondacija Heinrich Boll, 2012.

Čaušević, Jasmina i Saša Gavrić, ur.

Pojmovnik LGBT kulture.

Sarajevo: Sarajevski Otvoreni Centar, Fondacija Heinrich Boll, 2012.

Saša Gajin.

Ljudska prava. Pravno - sistematski okvir.

Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Centar za unapređivanje pravnih studija, Institut za uporedno pravo, 2011.

Višnjić, Jelena i Katarina Lončarević.

Politike reprezentacije LGBTTIQ populacije u medijima Srbije.

Beograd: Labris, 2011.

Dardić, Dragana i Milkica Milojević.

Priručnik za izvještavanje o marginalizovanim grupama.

Banja Luka: Helsinški parlament građana Banja Luka, 2010.

Barreiro, Marinha i Vladana Vasić.

Praćenje provedbe Preporuke Vijeća Europe o mjerama za borbu protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu. Izvještaj za Bosnu i Hercegovinu.

Sarajevo: Sarajevski Otvoreni Centar, 2013.

O AUTORICI

O AUTORICI

Vladana Vasić (1990, Sarajevo) završila je studij prava na Univerzitetu u Sarajevu. Radi u Sarajevskom otvorenom centru na pitanjima zagovaranja, pravnog savjetovanja i monitoringa rada javnih institucija od aprila 2012. godine. Objavila je rad *Medijsko pravo* (2012) u Huremović Lejla (ur.): *Izvan četiri zida: Priručnik za novinare i novinarke o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama*, autorica je pravnog vodiča za LGBT osobe, *Izvještaja o pravnom položaju transrodnih osoba u BiH* (2013) i publikacije *Seksualna orijentacija i rodni identitet: pravo i praksa u BiH* (2013).

**O SARAJEVSKOM
OTVORENOM CENTRU**

10

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, nepolitička i neprofitna organizacija koja promoviše puno poštivanje ljudskih prava i smanjuje nivo diskriminacije na osnovu spola, seksualne orijentacije i rodnog identiteta, osnažujući marginalizirane grupe kroz aktivnosti u zajednici, promovišući ljudska prava u društvu i zagovarajući promjene politika vlasti.

Sarajevski otvoreni centar je osnovan 2007. godine i od tada neprekidno radi i širi obim svog djelovanja, od međureligijske edukacije i kulturnih programa do programa ljudskih prava, pogotovo prava žena, te prava lezbejki, gej, biseksualnih i transrodnih (LGBT) osoba. Intenzivno radimo od 2011. godine, kada smo otvorili naš prvi ured, te okupili_e tim ljudi koji stalno rade u Sarajevskom otvorenom centru. Danas, naš tim čini dvanaest zaposlenih i dvije volonterke, a članovi smo sljedećih mreža:

- Koalicija protiv govora i zločina iz mržnje
- Ženska mreža u BiH
- Regionalna mreža protiv homofobije
- Babelnor mreža
- Mreža izgradnje mira u BiH
- Mreža pravde u BiH
- Koalicija *Jednakost* protiv etničke diskriminacije
- Omladinska mreža BiH
- NVO vijeće

Fokusirani_e smo na podizanje svijesti unutar državnih institucija/zvaničnika o potrebi da se u potpunosti implementiraju međunarodni, evropski i državni standardi iz oblasti ljudskih prava žena i LGBT osoba, te na podizanje svijesti građana_ki o pravima LGBT osoba i političkim, društvenim i ekonomskim pravima žena. Jedan od naših bitnih ciljeva jeste i osnaživanje i jačanje LGBT zajednice kroz implementaciju aktivnosti koje joj pružaju podršku vezanu za njena prava i potrebe.

www.soc.ba

www.lgbt-prava.ba

office@soc.ba

EDICIJA **LJUDSKA PRAVA** SARAJEVSKOG OTVORENOG
CENTRA

Ediciju uređuje Emina Bošnjak

DO SADA SMO U OVOJ EDICIJI OBJAVILI:

Marinha Barreiro, Vladana Vasić, Saša Gavrić (2013)
Rozi izvještaj. Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava
LGBT osoba u BiH u 2012. godini.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Damir Banović, Vladana Vasić (2013)
Seksualna orijentacija i rodni identitet: pravo i praksa u BiH.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Damir Banović (2013)
Izvještaj o homofobiji, bifobiji i transfobiji u školama u BiH.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Vladana Vasić (2013)
Izvještaj o pravnom položaju transrodnih osoba u BiH.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Marinha Barreiro, Vladana Vasić (2013)
Monitoring of the implementation of the Council of Europe
Committee of Minister's Recommendation on combating
sexual orientation or gender identity discrimination.
Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Marinha Barreiro, Vladana Vasić (2013)

Provedba Preporuka Vijeća Evrope o mjerama borbe protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Vladana Vasić, Sadžida Tulić (2012)

Ne toleriši netoleranciju. Upoznaj svoja prava i koristi ih. Vodič za LGBT osobe.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Zlatiborka Popov-Momčinović, Saša Gavrić, Predrag Govedarica (priredili_e, 2012)

Diskriminacija - Jedan pojam, mnogo lica.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

Lejla Huremović (priredila, 2012)

Izvan četiri zida, Priručnik za novinarke i novinare o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Jasmina Čaušević, Kristina Ljevak (2012)

Čekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o LGBT temama u 2011. i 2012. godini.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Lejla Huremović, Masha Durkalić, Damir Banović, Emina Bošnjak (priredili_e, 2012)

Stanje LGBT ljudskih prava u BiH u 2011. godini – Rozi izvještaj.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

**DRUGA IZDANJA KOJA SU OBJAVLJENA KAO
REZULTAT RADA SARAJEVSKOG OTVORENOG
CENTRA (IZABRANI NASLOVI):**

Adriana Zaharijević (priredila, 2012)

Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na žene XXI veka.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll/Fondacija Cure

Damir Arsenijević, Tobias Flessenkemper (priredili, 2013)

Kojeg je roda sigurnost?

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Emina Bošnjak (priredila, 2013)

Više od etikete. O ženama koje vole žene.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Jasmina Čaušević, Saša Gavrić (priredili, 2012)

Pojmovnik LGBT kulture.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Boell, ured u BiH

Aida Spahić, Saša Gavrić (priređili, 2012)

Čitanka LGBT ljudskih prava. 2. dopunjeno izdanje.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich

Boell, ured u BiH

Damir Banović (2012)

Prava i slobode LGBT osoba. Seksualna orijentacija i rodni identitet u pozitivnom pravu u Bosni i Hercegovini.

Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

William G. Naphy (2012)

Born to be gay. Historija homoseksualnosti.

Sarajevo/Zagreb/Beograd: Sarajevski otvoreni centar/

Domino/Queeria.

Prevod na BHS: Arijana Aganović